

www.dereta.rs

Biblioteka
XX vek

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
Vladimir Nabokov
LOOK AT THE HARLEQUINS!

Copyright © 1955, Vladimir Nabokov
All rights reserved
Copyright © ovog izdanja *Dereta*

VLADIMIR NABOKOV

POGLED AJ
ARLEKINE!

Prevod sa engleskog, komentari i pogovor
Zoran Paunović

Beograd
2019.
DERETA

Veri

PRVI DEO

Svoju prvu suprugu, a bilo ih je ukupno tri ili četiri, upoznao sam u pomalo nesvakidašnjim okolnostima, čiji je razvoj podsećao na neku nespretno zamišljenu zaveru, sa besmislenim pojedinostima i glavnim spletkarom, koji ne samo da nije imao nikakvu predstavu o njenom stvarnom cilju već je uporno vukao pogrešne poteze koji kao da su unapred isključivali i najmanju mogućnost uspeha. Ipak, upravo od tih grešaka on je nehotice satkao mrežu, a niz trapavosti koje sam ja sâm počinio učinio je da se u nju upletem i ispunim sudbinu čije je ostvarenje predstavljalo jedini cilj zavere.

Negde u toku uskršnjeg semestra moje poslednje godine u Kembridžu (1922) desilo se da od mene, „kao Rusa”, zatraže pomoć u vezi sa izvesnim delikatnim spoljašnjim detaljima engleske verzije Gogoljevog *Revizora*, koju je trupa „Svitac”, u režiji Ajvora Bleka, odličnog glumca-amatera, nameravala da postavi na scenu. On i ja imali smo istog tutora na koledžu Triniti, pa me je Ajvor potpuno sludeo dosadnim oponašanjem izveštačenih manira tog starog čoveka – ta predstava ispunila je najveći deo našeg zajedničkog ručka kod Pita. Kratki poslovni deo bio je, pokazalo se, još manje prijatan. Ajvor Blek je želeo da Gogoljev gradonačelnik bude odeven u kućni ogrtač,

jer „nije li sve to samo noćna mora te matore protuve, i zar reč *revizor* iz naslova zapravo ne vodi poreklo od francuske reči *rêve*, 'san'?" Rekao sam da smatram da je to odvratna ideja.

Ako je uopšte i bilo proba, one su održane bez mog prisustva. U stvari, ovog trenutka mi pada na pamet da i ne znam da li je dotični projekat ikada ugledao svetlost pozornice.

Nedugo posle toga sreo sam Ajvora Bleka, i drugi put – na nekoj bezličnoj zabavi, na kojoj je mene i još petoricu ljudi pozvao da provedemo leto na Azurnoj obali, u vili koju je upravo bio nasledio, kako reče, od neke stare tetke. U tom trenutku bio je poprilično pijan, pa je izgledao iznenađeno kada sam ga nekih nedelju dana nakon toga, uoči njegovog odlaska, podsetio na njegov galantni poziv, koji sam, kako se ispostavilo, jedino ja prihvatio. Kako smo obojica nepopularni siročići, valjalo bi, primetih, da se zbližimo.

Bolest me je zadržala u Engleskoj i narednih mesec dana, pa sam tek početkom jula poslao Ajvoru Bleku razglednicu s ljubazno sročenom porukom da bih mogao da stignem u Kan ili Nicu negde u toku naredne nedelje. Gotovo sam siguran da sam kao najverovatniji datum spomenuo subotu po podne.

Pokušaji da telefoniram sa stanice pokazali su se uzaludnim: veza je neprekidno bila zauzeta, a ja ne spadam u ljude koji se odlikuju istrajnošću u borbi sa besmislenim apstrakcijama prostora. Moje popodne je, međutim, bilo upropašćeno, a popodne je moje omiljeno vreme. Na početku svog dugog putovanja, nagovarao sam sebe da poverujem da se osećam sasvim pristojno; sada sam

se osećao odvratno. Dan je bio neuobičajeno tmuran i vlažan za to doba godine. Palme su nešto što ima smisla samo u fatamorganama. Ko zna zbog čega, bilo je, kao u ružnom snu, nemoguće pronaći taksi. Na kraju uđoh u neki mali smrdljivi autobus od plavog lima. Penjući se krivudavim putem, s mnogo krivina i ništa manje „stanica po potrebi”, ta naprava stigla je do mog odredišta za dvadeset minuta – otprilike onoliko koliko bi mi trebalo i da sam sa obale krenuo pešice, jednostavnom prečicom koju ću kasnije naučiti napamet, kamen po kamen, svaku trunku prašine, tokom tog čarobnog leta. A nije izgledalo nimalo čarobno tokom te žalosne vožnje! Glavni razlog zbog koga sam pristao da dođem bila je nada u mogućnost lečenja u „raskošnom rasolu” (beše li to Benet, ili Barbelion?) nervnog oboljenja koje se graničilo s ludilom. Leva strana glave već mi je bila pretvorena u kuglanu bola. Sa suprotne strane je jedna glupava beba s majčinog ramena buljila u mene preko naslona sedišta. Sedeo sam pored neke bradavičave žene odevene u crno i trudio se da suspregnem mučninu u krivinama između zelenog mora i sivog kamenog zida. U trenutku kada smo stigli u selo Karnavo (šareni platani, živopisne potleušice, pošta, crkva) sva moja čula zgusnuše se u jednu zlata vrednu sliku – bocu viskija koju sam u torbi nosio na poklon Ajvoru Bleku i za koju sam se zarekao da ću je degustirati pre nego što mu dopustim i da je vidi. Vozač je ignorisao pitanje koje sam mu postavio, ali mi je kornjači podoban sveštenik sa ogromnim stopalima, koji je silazio pre mene, pokazao, i ne pogledavši me, jednu poprečnu aveniju. Vila „Ajris”, reče, nalazi se na tri minuta oštrog hoda. Dok sam se pripremao da tom uličicom ponesem

svoje tri torbe prema iznenadno nastalom trouglu sunčeve svetlosti, čovek koji je trebalo da bude moj domaćin pojavio se na trotoaru prekoputa. Sećam se – a prošlo je pola veka! – da sam se u trenu zapitao da li sam spakovao odgovarajuću odeću. On je nosio pantalone do članaka i grube kožne cipele, ali je, sasvim neprimereno, bio bez čarapa, a mali vidljivi deo njegovog nožnog članka izgledao je neprijatno ružičasto. Bio se uputio, ili se pretvarao da se uputio, ka pošti, u nameri da mi pošalje telegram s predlogom da svoju posetu odložim do avgusta, kada posao koji on ima u Kanici više neće biti moguća smetnja našim ludovanjima. Nadao se, štaviše, da će Sebastijan – ma ko to bio – možda ipak stići za sezonu grožđa ili praznik lavande. Promrmljavši sve to sebi u bradu, rasteleti me za onu manju torbu – onu s toaletnim priborom, medicinskim potrepštinama i skoro dovršenim sonetnim vencem (koji će na kraju završiti u jednom ruskom emigrantskom časopisu u Parizu). Onda je dograbio i nese-ser koji sam odložio da bih napunio lulu. Ovakvo izobilno beleženje trivijalnosti posledica je, pretpostavljam, činjenice da su one slučajno obasjane svetlošću velikog događaja koji je stajao preda mnom. Ajvor je prekinuo tišinu dodavši, namršteno, da je presrećan zbog toga što mu se pružila prilika da me dočeka u svom domu, ali kako mora da me upozori na nešto sa čime je trebalo da me upozna još u Kembridžu. Već posle nekih nedelju dana moglo bi da mi postane dosadno, zbog jedne melanholične činjenice. Gospođa Grant, njegova bivša guvernanta, bezdušna ali inteligentna osoba, volela je da ističe kako njegova sestrice nikada ne krši pravilo po kome „deca treba da budu nečujna”, i da ona u stvari neće čak ni da čuje

za tako nešto. Melanholična činjenica ogledala se u tome što je njegova sestra – ali možda je bolje da objašnjenje njenog slučaja ostavimo za kasnije, kada se i mi i torbe manje-više udobno smestimo.

„Kakvo je bilo *tvoje* detinjstvo, Mek Nabe?“ (Ajvor me je uporno tako oslovljavao zbog toga što sam izgledao, po njegovom mišljenju, kao ispijeni a ipak privlačni mladi glumac koji je to ime uzeo u poslednjim godinama svog života ili bar svoje slave.)

Grozomorno, nepodnošljivo. Trebalo bi da postoji prirodni, međuprirodni zakon protiv takvih neljudskih početaka. Da moje morbidne strahove nisu, kada mi je bilo devet ili deset godina, potisnule apstraktnije i banalnije brige (problemi beskonačnosti, večnosti, identiteta i tome sličnih stvari), izgubio bih razum mnogo pre nego što sam pronašao rime. Nije se tu radilo o mračnim prostorijama, ili jednokriliim anđelima-mučiteljima, ili dugim hodnicima, ili košmarnim ogledalima čiji se odrazi pretapaju u uzburkanim baricama na podu – nije to bila *ta* blagovao-nica užasa, već jednostavno, a mnogo strašnije, nekakva potajna i neumoljiva veza sa drugim stanjima postojanja, koja nisu bila nedvosmisleno „prethodna“ ili „buduća“, već definitivno izvan svih granica, kada je reč o smrtnosti. Naučiću mnogo više o tim bolnim vezama tek nekoliko decenija kasnije, pa stoga „bolje da ne slutimo“, kako reče onaj osuđenik, odbijajući stari prljavi povez za oči.

Pubertetski ushiti podarili su mi privremeno olakšanje. Bio sam pošteđen zlovoljnog stadijuma samoinicijacije. Neka je blagoslovena moja prva ljubav mila, jedno dete u jednom voćnjaku, istraživačke igre – i njenih pet ispruženih prstiju s kojih kaplju biseri iznenađenja. Jedan od domaćih tutora dopustio mi je da s njim podelim čari jedne amaterske glumičice u privatnom pozorištu mog starog ujaka. Dve raskalašne mlade dame odenule su me jednom prilikom u dugu čipkanu potkošulju i natakle mi periku pozajmljenu od Lorelaj, pa me smestile da spavam između njih, „mala stidljiva rođaka”, kao u kakvoj skarednoj noveli, dok su njihovi muževi hrkali u susednoj sobi, posle lova na medvede. Velike kuće raznih rođaka kod kojih sam sporadično boravio nakon svoje desete godine, pod blehim letnjim nebesima ove ili one gubernije u staroj Rusiji, nudile su mi isto onoliko popustljivih služavki i doteranih namiguša koliko bi mi verovatno pružili sobičci i senice nekoliko vekova pre toga. Jednom rečju, ako su godine mog detinjstva stvorile temu za učenu tezu koja bi nekom dečjem psihologu obezbedila doživotnu slavu, moje pubertetske godine, s druge strane, mogle su da ponude, a zapravo i jesu, popriličan broj erotskih odlomaka posejanih poput prezrelih šljiva i mrkih krušaka po delima jednog ostarelog romanopisca. Zacelo, ova sećanja veliki deo svoje vrednosti duguju činjenici što predstavljaju *catalogue raisonne*¹ korena i porekla i zanimljivih puteva nastanka mnogih slika u mojoj ruskoj, a posebno engleskoj prozi.

¹ *Catalogue raisonne* (franc.) – sistematski katalog. (Sve napomene u tekstu su prevodiočeve.)

Roditelje sam retko viđao. Razvodili su se i ponovo venčavali pa opet razvodili takvim tempom da bih, da su ljudi kojima je bilo povereno staranje o mom imetku bili manje obazrivi, možda na kraju bio prodat na aukciji nekom meni nepoznatom bračnom paru švedskog ili škotskog porekla, s tužnim kesicama podno izgladnelih očiju. Jedna čudnovata tetka, grofica Bredov, rođena Tolstoj, obilato mi je nadoknadila nedostatak bližih srodnika. Kao dete od sedam ili osam godina, koje je u sebi već skrivalo tajne osvedočenog ludaka, izgledao sam čak i njoj (koja je i sama bila daleko od zdrave pameti) preterano turobno i nezainteresovano; u stvari, naravno, ja sam samo sanjario na najbestidniji mogući način.

„Prestani da se duriš!”, imala je običaj da drekne. „Pogledaj arlekine!”

„Kakve arlekine? Gde su?”

„Pa, svuda. Kud god se okreneš. Stabla su arlekini, reči su arlekini, kao i situacije i zbirovi. Sastaviš dve stvari – šale, slike i dobiješ trostrukog arlekina. Hajde! Igraj se! Izmišljaj svet! Izmišljaj stvarnost!”

I jesam. Bogami, jesam. Izmislio sam tu svoju staru tetku u čast svojih prvih sanjarenja, i eto nje, polako silazi mramornim stepenicama pročelja mog sećanja, postrance, postrance, sirota hroma gospođa, dotičući rub svakog stepenika gumenim vrhom svog crnog štapa.

(Kada je uzviknula te dve reči, one se pojaviše u zadihanom daktilskom stihu, u brzom šušketavom ritmu, nešto nalik na „pogle” u asonanci sa „magle”, i nežno, umiljato najaviše one „arlekine” koji su nastupili s nekom svečanom snagom, pri čemu je ono „ar” bilo obilato naglašeno

u naletu nadahnutog ubeđivanja za kojim je usledio tečni pad šljokičavih slogova.)

Bilo mi je osamnaest godina u vreme kada je izbila boljševička revolucija – glagol je prejak i pogrešan, priznajem, ovde upotrebljen isključivo zarad ritma pripovedanja. Učestalo javljanje moje detinje poremećenosti zadržalo me je u Carskom sanatorijumu u gradu Carsko tokom najvećeg dela naredne zime i proleća. Jula 1918. godine, zatekao sam se na oporavku u dvorcu poljskog vlastelina, mog daljeg rođaka, Mstislava Čarneckog (1880–1919?). Jedne jesenje večeri mlada ljubavnica nesrećnog Mstislava pokazala mi je bajkoviti puteljak što je vijugao kroz šumu u kojoj su nekada poslednji prabizoni bili probadani kopljem prvog Čarneckog pod Ivanom III (Sobjeskim). Krenuo sam tim puteljkom s ruksakom na leđima i – zašto ne priznati – drhtajem kajanja i zebnje u svom mladom srcu. Imam li prava da napustim svog rođaka u najcrnjem času crne istorije Rusije? Jesam li u stanju da opstanem sam u tuđim zemljama? Da li je diploma koju sam primio nakon ispita pred posebnom komisijom (čiji je predsednik bio Mstislavljev otac, dostojanstveni i kvarni matematičar) iz svih predmeta izučavanih na idealnom liceju, koji ja nikada nisam fizički pohađao, dovoljna za Kembridž bez polaganja nekakvog paklenog prijemnog ispita? Glavinjao sam celu noć, uobražavajući da čujem šuškanje izumrlih životinja. Na kraju je zora obojila u crveno moju prastaru mapu. Verovao sam da sam već bio prešao granicu, kad me gologlavi crvenoarmejac mongolskog lica, koji je pokraj staze brao drenjine, pozva: „A kuda si”, upitao je podižući kapu s jednog

panja, „ti to zapucao (*котишься*), jabuko moja (*яблочко*)? Показывай-ка документику (Pokaži isprave).”

Pročeprkao sam po džepovima, izvukao ono što mi je trebalo i ustrelio ga na mestu, u času kada se bacio na mene; onda je pao ničice, kao da ga je udarila sunčanica na paradi, kao da pada pred noge svog kralja. Nijedno od gusto zbijenih stabala nije gledalo u njegovom pravcu, te pobegoh, i dalje stežući Dagmarin prekrasni mali revolver. Tek pola sata kasnije, kada sam konačno stigao do drugog kraja šume, u manje-više zakonitoj republici, tek tada su noge prestale da mi se tresu.

Pošto sam neko vreme prodangubio po danas zaboravljenim nemačkim i holandskim gradovima, prebacio sam se u Englesku. „Rembrant”, mali hotel u Londonu, postao je moja nova adresa. Dva ili tri mala dijamanta koja sam čuvao u kesici od jelenske kože istopila su se brže nego ledena zrna grada. U sivo predvečerje bede, autor, u to vreme mladić u samoizgnanstvu (prepisujem iz jednog starog dnevnika), otkrio je neočekivanog dobrotvora u ličnosti grofa Starova, ozbiljnog starovremenskog masona, koji je u dužem periodu razvoja međunarodnih odnosa bio ponos i dika nekoliko značajnih ambasada i koji se 1913. godine nastanio u Londonu. Maternji jezik je govorio s pedantnom preciznošću, no ipak nije prezirao živopisne narodske izraze. Bio je potpuno lišen smisla za humor. Pratilac mu je bio jedan mladi Maltežanin (čaj mi je odvratn, ali se nisam usudio da zatražim konjak). Za Nikifora Nikodimoviča, da se poslužim njegovim jezikolomnim imenom i patronimom, pričalo se da je dugi niz godina bio obožavalac moje prelepe i čudne matere, koju sam poznao uglavnom preko otrcanih

fraza iz nekakvih nepotpisanih memoara. *Grande passion*² može da predstavlja pogodnu masku, ali s druge strane, samo viteška odanost uspomeni na nju može da objasni činjenicu da mi je platio školovanje u Engleskoj i ostavio mi, nakon svoje smrti 1927. godine, skromnu potporu (boljševički *coup*³ upropastio je i njega, kao i čitavu našu familiju). Moram da priznam, međutim, da sam se osećao nelagodno pred iznenadnim živim pogledima njegovih inače mrtvih očiju, smeštenih na širokom, bledom, dostojanstvenom licu, od one vrste kakvu su ruski pisci nekad nazivali „brižljivo izbrijanim” (*тщательно выбри-моe*), nesumnjivo zbog toga što je trebalo smiriti duhove iz patrijarhalnih brada, u mašti pretpostavljenih čitalaca (danas već odavno mrtvih). Čestito sam se trudio da ove kratke ispitivačke poglede objasnim kao traganje za nekim odlikama one izuzetne žene kojoj je on nekada davno jednom prilikom pomogao da uđe u karuce i kojoj će se, pošto je sačekao da se ona smesti i otvori sun-cobran, i sam, teško se spustivši na sedište, pridružiti u tom gipkom vozilu; ali istovremeno nisam mogao a da se ne upitam da li je moja stara *grandee*⁴ uspela da izbegne jednu perverziju koja je tada bila aktuelna u krugovima takozvane visoke diplomatije. N. N. je sedeo zavaljen u svojoj fotelji kao u povećem romanu, jedna punačka šaka počivala mu je na naslonu izvajanom u obliku grifona, a prsti druge, ukrašene pečatnim prstenom, igrali su se nečim što je izgledalo kao srebrna burmutica, ali je zapravo sadržalo malo perlastih pilula, ili tačnije pilulica

² *Grande passion* (franc.) – velika strast.

³ *Coup* (franc.) – državni udar.

⁴ *Grandee* – važna, ugledna osoba.

protiv kašlja, ljubičaste, zelene i, uveren sam, koralne boje. Treba da dodam i to da su mi neke naknadno dobijene informacije pokazale da sam grozno pogrešio podzrevajući da kod njega postoji išta više od kvaziroditeljskog zanimanja za mene, kao i za jednog drugog mladića, sina zloglasne sanktpeterburške kurtizane koja je više volela električni automobil nego karuce; ali dosta je bilo tih jestivih perlica.

Vratimo se Karnavou, mome prtljagu, Ajvoru Bleku, koji ga nosi, obilato pokazujući koliko mu je teško i mrm-ljajući tekst neke sporedne komične uloge.

Sunce je ponovo uspostavilo potpunu kontrolu u času kada smo ušli u baštu, odvojenu od puta kamenim zidom i drvoredom čempresa. Simbolički irisi okruživali su zeleno jezerce nad kojim je bdila bronzana žaba. Ispod jednog ukovrdžanog hrasta, a između dva stabla narandže, pružao se pošljunčani puteljak. Na jednom kraju travnjaka, drvo eukaliptusa bacalo je prugastu senku preko platna jednog ligeštula. Ovo nije razmetanje apsolutnom memorijom, već pokušaj savesne rekonstrukcije utemeljen na starim fotografijama iz stare kutije za bombone sa grbom na poklopcu.

Nije imalo svrhe peti se uz tri stepenika glavnog ulaza, „sa dve tone kamenja na grbači”, rekao je Ajvor Blek: zaboravio je rezervni ključ, u subotu po podne nema posluge koja bi se odazvala na zvonjavu, a kao što je ranije objasnio, ne može na normalan način da komunicira sa svojom sestrom, koja sada sigurno plače u svojoj sobi, kao što obično čini pred dolazak gostiju, posebno vikend-gostiju koji bi mogli sve vreme da se muvaju naokolo, sve do utorka. I tako smo prošetali oko kuće, duž bodljikavog

grmlja kaktusa, koje se hvatalo za mantil prebačen preko moje ruke. Iznenada začuh nekakav strašan neljudski zvuk, pa pogledah u Ajvora, ali taj podlac se samo nacerio.

Bila je to velika, žutogruda, indigoplava ara, prugastih belih obraza, koja je bez prestanka kreštala sa svoje usamljene pritke na stražnjem tremu. Ajvor joj je nadenuo ime Mata Hari delimično zbog njenog akcenta, ali prevashodno zbog njene političke prošlosti. Njegova pokojna tetka, leđi Vimberg, u vreme kada je već bila postala malčice uvrnuta, oko devetsto četrnaeste ili petnaeste, pokazala je samilost prema toj tragičnoj staroj ptici, koju je navodno ostavio neki sumnjivi stranac s monoklom i ožiljkom na licu. Umela je da kaže *allô*, Oto i pa-pa, i taj skromni rečnik nekako je navodio na pomisao o maloj brižnoj porodici u nekoj vreloj zemlji, daleko od rodnog doma. Ponekad, kada radim do kasno u noć i kada špijuni misli prestanu da prenose poruke, pogrešna reč u pokretu nekako podseća na sasušeni biskvit u velikoj, spojro kandži papagaja.

Ne sećam se da sam pre večere video Ajris (ili sam je možda spazio kako na stepeništu stoji pored prozora s vitražom, leđima okrenuta meni, koji sam se žurno vraćao iz *salle d'eau*⁵ prepune nedoumica u moju asketsku sobu prekoputa odmorišta). Ajvor se potrudio da me obavesti da je ona gluvonema i uz to izuzetno stidljiva, tako da čak i sada, iako joj je dvadeset jedna godina, nije u stanju da prisili sebe da čita s muških usana. To je zvučalo neobično. Oduvek sam verovao da ta bolest zatvara bolesnika u apsolutno bezbednu ljušturu, prozirnu i

⁵ *Salle d'eau* (franc.) – kupatilo.

čvrstu kao da je od nesalomivog stakla, takvu da u njoj ne mogu postojati ni stid ni laž. Brat i sestra razgovarali su jezikom znakova, koristeći alfabet koji su sami izmislili u detinjstvu i koji je od tada prošao kroz nekoliko pre-rađenih izdanja. Ovo sadašnje sastojalo se od besmisleno zapetljanih gestova, donekle olakšanih pantomimom koja je više podražavala no što je simbolički prikazivala stvari. Trapavo sam pokušao da se umešam s nekakvim grotesknim vlastitim doprinosom, ali me Ajvor strogo zamoli da ne izigravam budalu, pošto se ona lako vređa. Čitava ta situacija (sa zlovoljnom služavkom, starom Kaničankom, koja je negde na margini prizora prala tanjire) pripadala je nekom drugom životu, drugoj knjizi, svetu nejasno incestuoznih igara koji ja još uvek nisam bio svesno izmislio.

Oboje su bili niskog rasta, ali izuzetno prefinjeno oblikovani mladi ljudi, a porodična sličnost među njima nikako nije mogla ostati nezapažena, iako je Ajvor izgledao prilično obično, s kosom boje peska i pegama na licu, dok ona beše preplanula lepotica kratke crne kose i očiju boje čistog meda. Ne sećam se haljine koju je nosila prilikom našeg prvog susreta, ali znam da su joj tanane ruke bile gole, pa su se kao strele zarivale u moja čula svim onim palmama i ostrvima pod invazijom meduza koje mi je crtala u vazduhu, dok mi je njen brat svojim glupavim upadicama prevodio njene slike. Želju za osvetom zadovoljio sam posle večere. Ajvor je bio otišao da mi donese viski. Ajris i ja stajali smo na terasi u svetačkom sutonu. Pripaljivao sam lulu, dok je Ajris bedrom gurkala balustradu i pokazivala, talasastim pokretima sirene – to je trebalo da bude oponašanje talasa – svetlucanje morskog talasa među kao mastilo crnim brdima.

U tom trenutku, u salonu ispod nas zazvonio je telefon, pa se hitro okrenula – ali je sa zadivljujućom prisebnošću svoj trzaj preobrazila u nehajno poigravanje ešarpom. U međuvremenu, Ajvor je već otklizao preko parketa da vidi šta to hoće Nina Leserf ili neki drugi njihov sused. Voleli smo da se prisećamo, Ajris i ja, u našim kasnijim intimnim trenucima, te scene razotkrivanja, sa Ajvorom, koji nam donosi piće da nazdravimo njenom bajkovitom ozdravljenju, i s njom, koja, ne mareći za njegovo prisustvo, spušta laganu ruku na moje zglavke: ja sam stajao, stiskajući balustradu u svom preuveličanom ogorčenju, i nisam bio dovoljno promućuran, sirota naivčina, da njeno izvinjenje prihvatim kontinentalnim poljupcem u ruku.

Jedan od poznatih simptoma mog oboljenja, ne naj-ozbiljniji, ali svakako najžilaviji posle svakog nastupa bolesti, pripada pojavi koju je londonski specijalista po imenu Mudi prvi odredio kao sindrom „numeričkog nimbusa”. Njegov opis mog slučaja nedavno je ponovo objavljen u njegovim sabranim delima. Opis prosto vrvi od smešnih proizvoljnosti. Ono „nimbus” ne znači ništa. „Gospodin N., ruski plemić”, *nije* pokazivao nikakve „znake degeneracije”. Nije mu bilo „32”, već 22 godine u vreme kada je potražio savet od tog slavnog idiota. Što je najgore od svega, Mudi me trpa u isti koš sa izvesnim gospodinom V. S., koji je manje postskriptum skraćenom opisu *mog* „nimbusa”, a više uljez čija su osećanja izmešana s mojim kroz čitav taj veleučeni tekst. Istina, dotični simptom nije lako opisati, ali smatram da mogu to da učinim bolje i od profesora Mudija i od svog vulgarnog i glagoljivog sapatnika.

U svom najgorem obliku, to je izgledalo ovako: oko sat vremena nakon što zaspim (obično poprilično posle ponoći i uz skromnu pomoć nevelike količine „old mida” ili „šartreza”) probudio bih se (ili pre potonuo u nešto dublje od sna) u trenu lud. Povod za stravičan bol u mome mozgu predstavljao bi slabašni tračak svetla negde u mom vidokrugu, jer bez obzira na to koliko sam se brižljivo,

povrh svih dobronamernih nastojanja posluge, i ja trudio oko zavesa i roletni, uvek je ostajala neka prokleta pukotina, poneki atom ili čestica veštačkog uličnog osvetljenja ili prirodne mesečine, koja je upozoravala na neizrecivu opasnost kada bih uz roptaj podigao glavu iznad sna koji guši. Duž tamnog proreza putovale su svetlije tačke sa stravičnim, značajnim međusobnim intervalima. Te tačkice behu usklađene, možda, sa ubrzanim otkucajima mog srca, ili optički povezane s treptanjem vlažnih trepavica, no to nije od suštinske važnosti; stravičnost je bila u tome što sam u bespomoćnoj panici shvatio da je sve to što se događa na neki glupav način bilo unapred naslućeno, a da je ipak moralo tako da bude i da je to predstavljalo proročanski problem koji sam morao da rešim kako ne bih stradao i koji je zapravo mogao biti rešen i tu, na licu mesta, samo da sam ranije bar malo razmislio o tome ili da sam u tom odsudnom trenutku bio manje pospan i nešto sposobniji za rasuđivanje. Sam problem bio je računске prirode: trebalo je izmeriti izvesne odnose između treperavih tačaka ili, u mom slučaju, pogoditi, pošto me je obamrlost sprečavala i da ih tačno prebrojim, a kamoli da se setim koji bi to bio bezbedan broj. Greška je podrazumevala trenutnu kaznu – da mi džin odru-bi glavu, ili nešto još gore; ispravan odgovor, nasuprot tome, omogućio bi mi da umaknem u očaravajući predeo smešten tačno ispod pukotine kroz koju sam morao da se provučem u toj trnovitoj zagonetki, predeo koji je svojom idiličnom nestvarnošću podsećao na one pejzaže izvedene u duborezu kao upečatljive vinjete – potočić, *bosquet*⁶

⁶ *Bosquet* (franc.) – šumarak.

pored velikih slova čudnog, okrutnog oblika, kao gotsko „B” na početku poglavlja u starim knjigama za decu koju je lako prestrašiti. Ali kako sam ja u svojoj obamrlosti i panici mogao da znam da je upravo to jednostavno rešenje, da i potok i polje i neodoljiva privlačnost Preuzvišenog počinju slovom kojim počinje i reč *Postojanje*?

Bilo je noći, dakako, kada bi mi se razum odmah vraćao, pa bih samo porazmeštao zavese i odmah nastavio da spavam. Ali u drugačijim, kritičnim trenucima, kada bih još uvek bio daleko od dobrog a sasvim blizu onog plemićkog nimbusa, trebalo mi je i po nekoliko časova da otklonim optički grč koji čak ni svetlost dana nije uspevala da savlada. Moja prva noć na svakom novom mestu po pravilu je užasna i praćena sumornim danom. Bio sam mučen neuralgijom, nervozan, mušičav i neobrijan, pa sam odbio da sa Blekovima pođem na jednu zabavu na morskoj obali na koju sam, ili su mi bar rekli da jesam, i ja bio pozvan. Zapravo, ti prvi dani u vili „Ajris” toliko su iskrivljeni u mom dnevniku i toliko magloviti u mojim mislima da nisam siguran da li su, možda, Ajris i Ajvor bili odsutni sve do sredine nedelje. Sećam se, međutim, da su bili dovoljno ljubazni da mi ugovore sastanak s jednim doktorom u Kanici. To se pokazalo kao sjajna prilika da nesposobnost onog londonskog mudraca uporedim s nesposobnošću jednog lokalnog.

Čovek s kojim sam imao dogovoren sastanak bio je profesor Junker, dvostruka ličnost koju su činili muž i žena. Njih dvoje su već trideset godina timski obavljali praksu, a svake nedelje, u izdvojenom, mada zbog toga i prilično prljavom kutku plaže, njih dvoje su analizirali jedno drugo. Njihovi pacijenti su smatrali da su oni

posebno orni za rad ponedeljkom, ali ja nisam, pošto sam se dobrano ošamutio u jednom ili dva paba pre nego što sam stigao do bednog kvarta gde su, kako sam ja to izgleda shvatio, živeli Junkeri i drugi doktori. Glavni ulaz delovao je sasvim pristojno usred pijačnog cveća i voća, ali čekajte samo da vidite ono iza toga. Dočekao me je ženski deo tandema, zdepasto postarije stvorenje u pantalona-ma, što se 1922. godine smatralo zadivljujućom smelošću. Ta tema dobila je odmah i svoju razradu u prizoru koji se pružao s prozora nužnika (gde sam morao da napunim jednu apsurdnu bočicu, dovoljno veliku za doktorove, ali ne i za moje potrebe) u predstavi koju je povetarac izvodio iznad ulice, široke taman toliko da tri para dugih gaća na žici mogu da je pređu u tri koraka ili tri skoka. Prokomentarisao sam opisani prizor, kao i vitraž u sobi za razgovor, na kome je bila naslikana dama slezove boje, potpuno nalik na onu na stepeništu vile „Ajris”. Gospođa Junker me upita da li volim dečake ili devojčice, i ja pogledah unaokolo, oprezno izjavivši da ne znam šta nudi. Nije se nasmejala. Razgovor nije bio uspešan. Pre nego što je ustanovila neuralgiju vilice, zahtevala je od mene da, kad se otrenim, posetim zubara. On je tačno prekoputa, reče. Znam da ga je pozvala telefonom kako bi ugovorila moju posetu, ali se ne sećam da li sam tamo otišao istog ili sledećeg popodneva. Zubar se zvao Molnar, i ono *n* bilo je kao trunka hrane u šupljini zuba; iskoristio sam ga nekih četrdeset godina posle toga u *Carstvu kraj mora*.

Devojka za koju sam mislio da je zubareva asistentkinja (no koja je, međutim, bila previše uparađena za tako nešto) sedela je u hodniku prekrštenih nogu i vodila telefonski razgovor, pa me je samo uputila prema jednim

vratima pokazavši na njih cigaretom, a da ničim drugim nije promenila svoju trenutnu aktivnost. Obreh se u sasvim običnoj i tihoj prostoriji. Najbolja mesta već su bila zauzeta. Konvencionalna uljana slika velikog formata, iznad pretrpane police za knjige, prikazivala je nekakav alpski potok preko koga je palo stablo. Nekoliko časopisa s police već je u neko ranije vreme konsultacija odlutalo do okruglog stola koji se starao i o skupu vlastitih stvari, poput prazne vaze za cveće i *casse-tete*⁷ veličine ručnog časovnika. Bio je to majušni kružni lavirint, s pet srebrnastih kuglica koje je pravilnim pokretima zgloba trebalo privoleti da uđu u središte spirale. Za decu koja čekaju.

Dece nije bilo. Fotelja u uglu ugostila je jednog debeljka sa buketom karanfila na krilu. Dve postarije gospođe smestile su se na sofi smeđe boje – jedna drugoj nepoznate, ako je suditi po otmenom rastojanju između njih. Nekoliko nautičkih milja dalje, na hoklici s jastučićem, mladić negovanog izgleda, možda romanopisac, sedeo je držeći mali rokovnik, u koji je neprekidno olovkom unosio nove zasebne odrednice – možda opise različitih predmeta po kojima je njegov pogled tumarao između dva zapisa – tavanicu, tapete, sliku i kosmati potiljak čoveka koji je stajao pored prozora, s rukama na leđima, i dokono piljio, preko donjeg rublja koje je lepršalo i preko ljubičastih prozora toaleta bračnog para Junker, preko krovova i podnožja, u daleki planinski venac gde, kako sam ja u dokolici razmišljao, možda još uvek postoji onaj sasušeni bor koji je zagradio naslikani potok.

⁷ Verovatno ne *casse-tete* (franc. „buzdovan, buca”), već *cassette* (franc. „kutijica”).

Tog trenutka naglo se otvoriše jedna vrata u dnu prostorije, začu se nešto nalik na smeh i zubar uđe, rumenog lica, s leptir-mašnom, u loše skrojenom odelu svečano sive boje s nekako vragolastom crnom trakom na rukavu. Uslediše rukovanja i čestitanja. Počeh da ga podsećam na naš zakazani sastanak, ali me jedna dostojanstvena stara gospođa, u kojoj sam prepoznao madam Junker, preki-de, tvrdeći da je u pitanju njena greška. U međuvremenu je Miranda, kći doma koji sam upoznao trenutak pre toga, udenula duge blede drške karanfila u tesnu vazu na stolu, koji je sada nekim čudom već bio zastrt. Jedna subreta, sred srdačnih aplauza, postavi na njega veliku tamnoružičastu tortu sa brojem „50” ispisanim kremom. „Kakva divna pažnja!”, uzviknu udovac. Poslužen je čaj i nekoliko grupa je posedalo, ostali su stajali sa čašama u rukama. Čuo sam Ajris kako me žustrim šapatom upozorava da je to začinjeni sok od jabuke, a ne alkoholno piće, pa sam uzdignutih ruku ustuknuo pred poslužavnikom koji je nosio Mirandin verenik, osoba koju sam uhvatio kako koristi slobodan trenutak da proveri izvesne detalje u vezi s mirazom. „Nismo očekivali da ćeš se pojaviti”, reče Ajris, raskrinkavajući čitavu predstavu, jer ovo nikako nije mogla biti *partie de plaisir*⁸ na koju sam ja bio pozvan. („Imaju divnu kućicu na steni.”) Ne, ja verujem da veliki deo zbrkanih utisaka iznetih ovde u vezi s lekarima i zubarima mora biti okarakterisan kao oniričko iskustvo doživljeno tokom jedne pijane sijeste. To potvrđuje i rukopis. Pregledanjem najstarijih zapisa u svojim džepnim dnevnicima, s telefonskim brojevima i imenima

⁸ *Partie de plaisir* (franc.) – zabava.

koja se s mukom probijaju kroz izveštaje o događajima, stvarnim ili manje-više fiktivnim, primećujem da su snovi i ostala izvitoperavanja „realnosti” zapisani posebnim, ulevo iskošenim rukopisom – bar u onim najranijim beleškama, pre nego što sam prestao da se pridržavam prihvaćenih distinkcija. Veliki deo zapisa iz doba pre Kembridža unet je takvim rukopisom (ali onaj vojnik se zaista srušio pred noge odbeglog kralja).

Vladimir Nabokov
POGLEDAJ ARLEKINE!

Za izdavača

Dijana Dereta

Lektura

Aleksandra Šašović

Tijana Petković

Korektura

Blum

Likovno-grafička oprema

Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-258-3

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2019.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.111(73)-31

821.111(73).09-31

НАБОКОВ, Владимир Владимирович, 1899–1977

Pogledaj Arlekine / Vladimir Nabokov ; prevod sa engleskog, komentari i pogovor Zoran Paunović. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2019 (Beograd : Dereta). – 324 str. ; 21 cm. – (Biblioteka XX vek / [Dereta, Beograd])

Prevod dela: Look at the Harleouins! / Vladimir Nabokov. – Tiraž 1.000. – Pišem, dakle postojim: str 315–325. – Napomene uz tekst.

ISBN 978-86-6457-258-3

a) Набоков, Владимир (1899–1977) – „Погледај Арлекине!”

COBISS.SR-ID 277176844